

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1930

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ο ΣΠΕΓΚΛΕΡ ΚΑΙ Η ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ (*)

Ἀνάμεσα στὸν Ἀπολλώνειο καὶ στὸν Φαου-
στικὸ πολιτισμὸ, ἀπὸ τὴ γέννησὴ τοῦ Χρι-
στοῦ ὡς τὸ 1100 περίπου, ἀνθίξει μιὰ τε-
λείως ἰδιαίτερη καὶ ξεχωριστὴ ψυχικότητα,
ποὺ ὁ Spengler ὀνομάζει Ἀραβικὸ πολιτι-
σμὸ, ἢ γενικώτερα μαγικὴ ψυχὴ ἄς μὴ στα-
ματήσουμε στὸ γιατί τῆς ὀνομασίας, ποὺ ἔχει
τὸ κάτω-κάτω κάθε δικαίωμα νὰ εἶναι αὐ-
θαίρετη. Ὁ μαγικὸς αὐτὸς πολιτισμὸς πα-
ραμορφώνεται ὄχι μόνο στὴν ἐμφάνισή του,
ἀλλὰ καὶ στὴν ἴδια του τὴ συνείδηση, ἀπὸ
ἓνα φαινόμενον ποὺ ὁ Spengler ὀνομάζει
ψευδομόρφωση. Ἄν στὴ θέση παλιῶν κρυ-
στάλλων, ποὺ τὰ ξέπλυνε καὶ διέλυσε τὸ νερό,
ἔρθει, ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἡφαιστειώδη ἔκρηξη,
καὶ κατασταλάξει λάβα ἢ ἄλλες ἡφαιστειο-
γενεῖς οὐσίες, σχηματίζονται νέα κρύσταλλα
ποὺ δὲν μποροῦν νὰ πάρουν ἀκριβῶς τὴ
μορφὴ ποὺ τοὺς ἀρμόζει, γιατί στενεύονται
ἀπὸ τὰ σχηματισμένα πιά καλοῦπια τῶν
κρυστάλλων ποὺ προηγῆθηκαν ἢ ἐσωτερικὴ
τους λοιπὸν διαμόρφωση βρίσκεται σὲ ἀντί-
φασὴ πρὸς τὴν ἐξωτερικὴ τους ἐμφάνιση,
κι' αὐτὸ ὀνομάζουν οἱ γεωλόγοι ψευδομόρ-
φωση. Τὸ ἴδιο ἔχει πάθει ὁ ἀραβικὸς ἢ μα-
γικὸς πολιτισμὸς, γιατί γεννήθηκε σὲ μιὰ πε-
ριοχὴ κυριαρχημένη τελείως ἀπὸ τὰ πλαίσια
τοῦ ἀρχαιότερου ἀπολλώνειου πολιτισμοῦ, καὶ
ἀναγκάστηκε νὰ πάρει τὰ καλοῦπια του, νὰ
ἐκφρασθῇ μέσα ἀπὸ τίς φόρμες, τὴ γλῶσσα
καὶ τίς τεχνικὲς ποὺ εἶχε δημιουργήσει αὐ-
τός, τὰ ἦθη καὶ τὴν κοινωνικὴ διαίσθησιν.
Μόνο στοὺς Ἀραβες, ποὺ ἦταν σχετικὰ νέος
λαός, ἐκφράστηκε γνησιώτερα καὶ γι' αὐτὸ
μᾶς φαίνεται ἐκεῖ διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν Βυ-
ζαντινὸ ἢ τὸν πρῶτο φραγκικὸ μεσαίωνα,
ἐνῶ εἶναι ἓνα μ' αὐτοὺς καθὼς καὶ μὲ τὸν
περσικὸ, ἰουδαϊκὸ, ἀραμαϊκὸ κ.ἄ. Γιὰ τοῦτο
ἔχει μελετηθῆ καὶ πῶς κομματιαστὰ ἀπὸ τοὺς
ἄλλους, καὶ τὰ προβλήματα ποὺ ὑπάρχουν σχε-
τικὰ μαὐτὸν εἶναι ἀκόμα τεράστια. Τὸ αἶσθημα
ποὺ ἔχει γιὰ τὸ χῶρον ὁ μαγικὸς πολιτισμὸς,
εἶναι τὸ αἶσθημα τοῦ θόλου (Höble) ἢ
λέξις εἶναι τοῦ Frobenius. Ὁ κόσμος δη-

λαδὴ εἶναι γι' αὐτὸν ἓνας τεράστιος, ἀλλὰ
μῶλον τοῦτο περιορισμένος θόλος· τὸ σύνολο
ποὺ βρίσκεται ἀπὸ κάτω, δὲ χωρίζεται ἀπὸ
περιοχές, γλῶσσες, ἔθνη· ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πα-
ραδοχὴ ἢ ὄχι τοῦ ἴδιου πνεύματος· πνεῦμα
ἔδω, μὲ τὴ δογματικὴ σημασία τῶν πρωτο-
χριστιανικῶν χρόνων· τελειότερα ἐκφράζεται
τὸ αἶσθημα αὐτὸ στίς δυὸ μεγάλες θρησκείες
ποὺ ἐγέννησε, τὸ χριστιανισμὸ καὶ τὸ μωα-
μεθανισμὸ. Ὅσοι πιστεύουν, ὅσοι συμμετέ-
χουν στὴν κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος,
αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὴν ἐκκλησίαν, δηλ. τὸ λαό.
Γι' αὐτὸ καταργοῦνται μεμᾶς ὅλα τὰ το-
πικὰ καὶ πολιτικὰ σύνορα, καὶ ὁ κύκλος χα-
ράζεται γύρω ἀπὸ τὴ σύναξη τῶν πιστῶν,
ὅπου κι' ἂν βρίσκονται. Σπάζει κιόλας ὁ
συγκεκριμένος σωματοειδῆς εὐκλείδειος χῶ-
ρος, ὅπως παύουν καὶ οἱ ἀριθμοὶ νὰ εἶναι
ὀντότητες στὴν ἀλγεβρα καὶ γίνονται τὰ
γράμματα σύμβολα οἰωνοῦ ποτε μεγεθῶν· ἐκ-
φράζουν μόνο σχέσεις. Ἔτσι καὶ ἡ πίστις, ἢ
μᾶλλον τὸ consensus τῶν πιστῶν, εἶναι ἄ-
σχετο καὶ μὲ τὸ πλῆθος τους καὶ μὲ τὴ δια-
σπορά τους· μόνο μιὰ τέτοια ἰδέα μπορούσε
νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἐνότητα τῶν Ἰουδαίων,
τὴ Βυζαντινὴ ἐκκλησίαν, τὴν ὀλιγάριθμη ἀλλὰ
ἰσχυρὴ στὸ πνεῦμα καταχτητικὴ στρατιὰ
τῶν Ἀράβων.

Στὸν πολιτισμὸ αὐτὸν ἀνήκουν, καθὼς
εἶπαμε, ἢ ἀλγεβρα, ἢ ἀλχημεία, ἢ ἀρχι-
τεχτονικὴ τοῦ τρούλλου, ἢ Ἁγία Σοφία
καὶ ἢ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία στὰ καλύτερα
χρόνια τῆς, ὁ μωαμεθανισμὸς— κοινὴ καὶ
φυσικὴ εἶναι σαυτοὺς ἢ συγκέντρωση τῆς
θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς ἐξουσίας σὲνα
πρόσωπο, ἀφοῦ λαός τους εἶναι τὸ σύνολο
τῶν πιστῶν— ἢ νεοπλατωνικὴ μυστικοπά-
θεια, ὁ Ἁγ. Αὐγουστίνος, τὰ ἀραβουργή-
ματα. Ὅπως ὁ χῶρος, ἔτσι καὶ ὁ χρόνος
εἶναι μέγας, ἀλλὰ πεπερασμένος· ἢ ἱστο-
ρία τῆς Γένεσης, ποὺ πῆρε τόση σημασία ὄχι
τόσο στὴν Ἰουδαϊκὴ, ὅσο στὴ Χριστιανικὴ
θρησκείαν κ' ἐγίνε δόγμα ποὺ ὅποιοι τὸ πα-
ράδαινε, ἐτιμωρεῖτο αὐστηρότατα, ὀρίζει ἓνα
ὠρισμένο ἔτος γι' ἀρχὴ τοῦ κόσμου· οἱ χι-
λιαστὲς ὠρίζαν ἄλλο ἓνα ὡς τέλος του, καὶ

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον καὶ τέλος.

εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι τὸ τελευταῖο ἔρις ποὺ ἔβαλαν νὰ ποῦμε γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς δευτέρας παρουσίας, εἶναι τὸ 1000 μ. Χ., ἡ ἐποχὴ ἔπου περίπου γεννιέται ἡ γοτθικὴ ψυχὴ. Ἄν τὸ πρᾶμα εἶναι ἔτσι, τότε ὁ χριστιανισμὸς χρησίμευε δύο φορές σὰ σύμβολο καὶ σὰν ἐκδήλωσιν μιᾶς ψυχῆς, ἀλλὰ δὲ θὰ ἔπρεπε τότε ν' ἀναζητοῦμε καὶ στὶς δύο τὸ ἴδιον περιεχόμενον· καὶ πραγματικά, κάτω ἀπὸ τὰ ἴδια λόγια, τὶς ἴδιες λειτουργίας, τὴν ἴδιαν ἐκκλησιαστικὴν διαίρεσιν, ἡ ψυχὴ, ἡ μεταφυσικὴ ποὺ ἐκφράζεται, εἶναι τελείως διαφορετικὴ. Εἶναι τόσο ἀδύνατον νὰ νοήσωμε τὸ φαουστικὸν πολιτισμὸν χωρὶς τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, ὅσο καὶ νὰ καταλάβωμε τὶς αἰρετικὰς διενέξεις μὲ τοὺς Ἀρειανούς, τοὺς μονοφυσίτες ἢ τὸ filioque, ποὺ ἐχώρισε τὴν ἀνατολικὴν ἀπὸ τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν. Ἴσως γιὰ τρίτην φοράν, μὲ καινούργιον πάλι περιεχόμενον, ὁ χριστιανισμὸς κατορθώνει νὰ ἐπιβληθῇ σὰ σύμβολο μιᾶς καινούργιας ψυχῆς ποὺ ξυπνάει—τῆς Ρωσικῆς. Ἐκεῖ βλέπει ὁ Spengler τὴν πιθανότητα ἑνὸς νέου πολιτισμοῦ. Ὅχι βέβαια μὲ τὸν κομμουνισμὸν. Ὁ μπολσεβισμὸς εἶναι γι' αὐτὸν μιὰ ψευδομόρφωσις, ὅπως καὶ ὁ μαγικὸς Νεοπλατωνισμὸς. Ἀπὸ τὸ Μ. Πέτρο κ' ἐδῶθε, ὑπῆρξε μιὰ τάσις στὴ Ρωσσίαν νὰ εἰσαγάγουν τὶς φόρμες τοῦ δυτικοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, σὰ δῆθεν ἀνώτερον· στᾶλήθεια εἶναι ἕνας πολιτισμὸς πρὸς τὸ τέλος τοῦ καὶ τελείως ξένος πρὸς τὴν Ρωσικὴν ψυχὴν. Συνέπεια τῆς τάσεως αὐτῆς εἶναι ὁ Τολστόϊ καὶ συνέχειά του ὁ Λενινισμὸς· καὶ χτὲς τυχαῖα διάβαζα κάπου ὅτι κανένας συγγραφέας δὲ διαβάζεται σήμερον στὴ Ρωσσίαν τόσο, ὅσο ὁ Τολστόϊ.

Ἄλλὰ γιατί νὰ λέμε ὅτι ὁ πολιτισμὸς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης βρίσκεται πρὸς τὸ τέλος του; Ἐδῶ εἶναι τὸ δυσκολώτερον μέρος τῆς θεωρίας τοῦ Spengler, ὄχι τόσο νοητικὰ, ἀλλὰ γιατί χρειάζεται νὰ κάνομε ἀφίρση ἀπὸ τὶς προτιμήσεις μας, τὶς πίστεις μας, τὶς προκαταλήψεις μὲ τὶς ὁποῖες ἀνατραφήκαμε, νὰ σταθοῦμε σὰν ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μας καὶ τὴν ἐποχὴν μας, νὰ δοῦμε τὶς καθημερινὰς μας πράξεις καὶ ὁμιλίαι σὰν ξένες, τὴν εἰδησεογραφίαν στὶς ἑφημερίδας μας σὰν νὰ τὴν γράφει ὁ Τάκιτος, τοὺς θεοσόφους μας καὶ τὴν Χὰν σὰν τὴν λατρεία τῆς Ἴσιδος καὶ τοῦ Baal στὴ Ρώμη, νὰ φαντασθοῦμε τὸ Παρίσι

ἢ τὸ Λονδίνο μας ἐρείπια, τὶς συσκευὰς τοῦ ἀσυρμάτου στὰ χέρια ξένων ποὺ τὶς κυτᾶζομε μὲ τὴν ἀπορία, ὅπως ἐμεῖς τὰ βαλαμωμένα ρόδα στὸν τάφο τοῦ Τουταγχαμών· νὰ δοῦμε τὶς διακοσμητικὰς σχολὰς μας, τὸν κυβισμὸν, τὸν προορραφελιτισμὸν καὶ τὰ ρέστα σὰν τὰ Ἀλεξανδρινὰ ποιήματα σὲ ὀμηρικὴν γλῶσσαν καὶ μέτρο· νὰ ξεχάσωμε πῶς εἴμασθε διεθνιστὰς, εἰρημιστὰς, φεμινιστὰς καὶ, τὸ χειρότερον, ἐπιστήμονες· νὰ βγοῦμε ἔξω ἀπ' αὐτὰ τὰ κινήματα καὶ νὰ τὰ κυτᾶζομε στὴν ἱστορικὴν τους σημασίαν καὶ στὶς πιθανότητες πραγματοποίησεως ποὺ ἔχουν, καὶ νὰ συσχετίσωμε συγχρόνως φαινόμενα ποὺ ξετυλίγονται μπροστὰ στὰ μάτια μας τὴν ἴδιαν στιγμὴν καὶ ὁμοῦ τὰ θεωροῦμε ἀσχετὰ, σὰν τὴν ναυτικὴν διάσκεψιν καὶ τὴν καταπληχτικὴν ἀεροπλανικὴν ἀφίξιν τοῦ ἰδιώτη αὐτοῦ βασιλεῦς τῶν πετρελαίων κυρίου πῶς-τὸν-λένε, ποὺ εἶδε τὸν Tardieux καὶ κατατάραξε τὴν γαλλικὴν κοινὴν γνώμην—ποὺ ἄλλο δὲ θέλει, παρὰ νὰ βρίζεται σὲ ταραχὴν. Εἶναι δυνατόν ὅλ' αὐτὰ; Ὁ Spengler, λέει πῶς εἶναι· καὶ βασίζεται στὴν ἀπέραντη χρονικὴν καὶ τοπικὴν προοπτικὴν τοῦ φαουστικοῦ ἀνθρώπου ποὺ καὶ μόνον τὰ καθιστᾶ δυνατόν. Σὲ λίγους αἰῶνες μιὰ τέτοια ἀποψη δὲ θὰ εἶναι πιά δυνατὴ, ὅπως δὲ θὰ ὑπάρχουν πιά Ἕλληνας, Ἴταλοί, Γερμανοὶ καὶ Ἑγγλέζοι, οὔτε κοινοβούλια, οὔτε Κοινωνία Ἐθνῶν. Γιὰ νὰ τὰ ἐξηγήσωμε ὁμοῦ καὶ νὰ τὰ τοποθετήσωμε κάπως ὅλ' αὐτὰ, χρειάζεται νὰ ρίξομε μιὰ σύντομη δυστυχῶς ματιὰ στὴν τυπικὴν ἐξέλιξιν ὄλων τῶν πολιτισμῶν, καί, ἀφοῦ τοὺς ξεχωρίσωμε στὰ χαρακτηριστικὰ τοὺς γνωρίσματα, νὰ δοῦμε τώρα κατὰ τί οἱ δρόμοι τοὺς εἶναι παράλληλοι.

Πολιτισμὸς εἶναι νοητὸς μόνον σχετικὰ μὲ πόλεις· ὁ χωρικὸς δὲν τὸν δημιουργεῖ, ἀλλὰ ὁ ἴδιος πάντα ἐναλλάσσεται στὶς γενεὰς μὲ τὸ πρόσωπον στραμμένον πρὸς τὴν γῆν, μὲ ὑποτυπώδη αἰσθημάτων, καὶ σκέψεις πάντα τὶς ἴδιαι· ἀντιπροσωπεύει τὴν προϊστορίαν· ἱστορία δὲν ἔχει· εἶναι ἡ ἀπλή φυσικὴ ὑπαρξις. Πρὶν ἀπὸ τὶς πόλεις ὁμοῦ ἔχομε τὶς ἀκροπόλεις. Ἐκεῖ συγκεντρώνονται οἱ εὐγενεῖς, οἱ ἀνθρώποι μὲ ράτσαν, οἱ κυρίαρχοι τῆς γῆς ποὺ τὴν καλλιεργοῦν οἱ ἄλλοι, οἱ πολεμιστὰς. Στὴν περίοδο αὐτῇ, σὲ ὄλους τοὺς πολιτισμοὺς, τὴν κυριαρχίαν τῆς γῆς μπορεῖ νὰ τὴν διαμφισθετοῦν οἱ εὐγενεῖς μεταξὺ τους, ποτὲ οἱ χωρικοὶ στὸς

εὐγενεῖς. Τί θὰ πεῖ ράτσα; Εἶναι κάτι ἀσύλληπτο μὲ ἔννοιες, ἀλλὰ ἄμεσα αἰσθητὸ καὶ στοὺς ἴδιους καὶ στοὺς ἄλλους. Εἶναι ἡ ἐγρήγορη σὲ ἄμεση ἀκόμη καὶ ἀρμονικὴ σχέση μετὰ τὴν ὑπαρξήν. Εἶναι ἡ πράξις, ἡ σωστὴ ἀπὸ ἐνστικτοῦ, ἡ διαισθητικὴ γνώσις τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων, ἡ προσαρμογὴ πρὸς τὸ ρυθμὸ τοῦ αἵματος καὶ πρὸς τὴν πορεία τῶν γεγονότων. Εἶναι τὸ δυνατὸ σῶμα, τὸ γυμνασμένον μάτι, τὸ πολιτικὸ τάκτι (ὁ ἴδιος ὁ Spengler μεταχειρίζεται αὐτὴ τὴ λέξη), ἡ παράδοσις καὶ ὄχι ἡ σκέψις, τὸ ἦθος καὶ ὄχι ἡ ἠθικὴ. Εἶναι τὸ νὰ βρισκεται κανεὶς σὲ φόρμα γιὰ κάθε περίστασις, ὅπως τὸ καλὸ ἄλογο στὶς κοῦρσες· ἀλλὰ γι' αὐτὸ χρειάζεται παράδοσις, κληρονομία, οἰκογένεια. Γιὰ τὸν εὐγενῆ εἶναι προνόμιον οἱ ὠρισμέναις ὑποχρεώσεις καὶ βάρη τῆς πολιτικῆς διοικήσεως, τοῦ πολέμου καὶ τῆς φροντίδας. Δίπλα τοῦ στέκεται ὁ ἱερέας. Εἶναι ὁ νοῦς ξεκολλημένος ἀπὸ τὰ γεγονότα, ἡ θεωρία ἀπὸ τὴν πράξις, ἡ θρησκεία ἀπὸ τὴν πολιτικὴ· εἶναι ὁ ἀνθρώπος—καὶ ὑποψιάζομαι ὅτι ὁ Sp. θὰ χαμογελοῦσε σατανικὰ ὅταν τὸ ἔγραφε—τοῦ ὁποίου τὸ πνεῦμα εἶναι ἰσχυρὸν, ἀλλὰ τὸ αἷμα ἀδύνατον. Μέσα στὴν πραγματικὴ ζωὴ βρίσκεται χαμένος, ἀλλὰ τόσο καλύτερα ὀχυρωμένος στὶς θεωρίας, τὰ δόγματα, τὶς μαγικὰς φόρμουλας· ὁ ἱερέας εἶναι πάντα καὶ ὁ σοφός, ὁ ἐπιστήμονας, ὁ νομομαθής, ὁ φιλόσοφος. Μὲ τὸ αἷμα δὲ διαβιβάζει αὐτὸς τὴν παράδοσίν του, ἀφοῦ τὶς περισσότερες φορές δὲν παντρεύεται, ἀλλὰ μὲ τὸ νοῦ, τὴν τεχνικὴν, τὴν γλῶσσαν. Ἀπέναντι, ἢ δίπλα, ἢ κ' ἐπάνω στὸ κάστρο, στὸ παλάτι, στὴν Ἀκρόπολη, ὑψώνει τὸ τέμενος, τὸ ναὸν. Θὰ μᾶς πηγαινε πολὺ μακρὰ νὰ αναπτύξομε γιὰ τὸν Sp. νομίζει ὅτι ἡ ἱστορία τῶν ναῶν δὲν ἀνήκει στὴν ἀρχιτεκτονικὴν, ἀλλὰ στὴν διακοσμητικὴν. Ἡ ἀριστοκρατία καὶ ἡ ἱερωσύνη, αὐτὲς εἶναι οἱ δύο τάξεις τῶν πρώτων κοινωνιῶν, αὐτὲς εἶναι οἱ μόναι τάξεις, λέει ὁ Sp.: τρίτη, οἱ ἄστοι, χαρακτηρίζονται μόνον ἀρνητικὰ, ἀπὸ τὸ τί δὲν εἶναι καὶ τί δὲν ἔχουν. Αὐτοὶ δυναμώνουν, θεριέθουν καὶ ἐπαναστατοῦν σὲ μιὰ ὠρισμένη στιγμή τῆς ἐξέλιξης, καὶ μεταχειρίζονται δύο ὄπλα: τὸ χρῆμα ποῦ εἶναι ἡ ἀφηρημένη ἀξία, ξεκόλλητη ἀπὸ τὸ ἔχει, ἀπὸ τὸ πρᾶμα ποῦ ἀντιπροσωπεύει· καὶ τὶς ἐννοιες, τὸ νοῦ, ξεκολλημένο ἀπὸ τὸ πνεῦμα, τὴν ἐγρήγορη, τὴν ράτσα.

Ὡς ἐδῶ εἶχαμε τὴν ἀρχαϊκὴν καὶ τὴν κλασικὴν περίοδο τοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὰ μεγάλα δημιουργήματα στὴν τέχνη, τὰ μεταφυσικὰ συστήματα, τὶς κοσμογονικὰς θεωρίας· μὲ τὴν ἀνοδο τοῦ ἀστισμοῦ, τῆς τρίτης, τῆς μὴ-τάξεως ἢ καλύτερα μὴ-φύλου, ἔχομε τὴν ἐποχὴ τῶν φώτων (Aufklärung), τὴν συζήτησιν τῶν παλιῶν δογμάτων, τὴν διαλεκτικὴν, τὴν ἐπιστήμη, τὶς πρακτικὰς τελειοποιήσεις, τὸ ρασιοναλισμὸν. Ὡς ἐδῶ ἀποτελοῦσαν τὸν κόσμον ἐκεῖνα ποῦ ξέρομε μαζὶ μ' ἐκεῖνα ποῦ δὲν ξέρομε· τὴν ἀστυροκρατίαν καὶ τὴν ἀστυροκρατίαν πᾶν μαζὶ ὡς ποῦ ἡ τετάρτη τάξις, τὸ μέρος τῶν ἀστῶν ποῦ ὑποτάχθηκε στὴν πλουτοκρατίαν, βλέπει ὅτι εἶναι τώρα χειρότερα· ὅτι ἔδωξε μιὰ παράδοσις γιὰ νὰ πέσει στὰ σκληρὰ χέρια ποῦ κρατοῦν τὸ νόμισμα. Τώρα οἱ ἰδέαι κυκλοφοροῦν πιά καθαρὰ ὡς νόμισμα, καὶ, σὰν αὐτὸ, ὡς ὄπλο. Οἱ πόλεις μεγαλώνουν σὲ σημεῖον καταπληκτικόν, ἡ εὐμάρεια καὶ τὰ μηχανικὰ μέσα τῆς ζωῆς πληθαίνουν, ἐνῶ οἱ περισσότεροι πέφτουν σὲ ζωώδη κατάστασις. Μιὰ ἐπιπόλαιη λάμψη τραβάει τοὺς κατοίκους τῶν χωριῶν πρὸς τὴν πόλιν, νὰ στριμωχτοῦν σ' ἐλεεινὰς πολυκατοικίας, (Ρώμη, Μεξικόν, Παρίσι, Λονδίνον) καὶ νὰ περιφέρονται ξερίζωτοι, χωρὶς σκοπὸν, κυνηγώντας ἀπὸ τὴν μιὰ τὸ καθημερινὸν ψωμί κ' ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸν προσωρινὸν ἐρεθισμὸν τῶν νεύρων (πυγμαχίαις, κινηματογράφοι). Ὅλοι ξέρουσι τὶς ὀλίγαις χτυπητὰς λέξεις πρόδος, ἐλευθερία, ubi bene, ibi patria, ποῦ τὶς μεταχειρίζονται μαζὶ μὲ λίγα κέρματα ὅσοι θέλουσι νὰ τοὺς ἐξερεθίσουν ἐναντίον ὠρισμένου ἐχθροῦ. Οἱ πολιτικοὶ γίνονται τώρα κομπάρσοι στὰ χέρια ὀλίγων μεγιστάνων τοῦ πλούτου· ὁ χαρακτηριστικὸς τύπος τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ὁ Cecil Rhodes ποῦ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν Κάσσιον· εἶναι γνωστὸν ὅτι 4 Οἱκοὶ διοικοῦν σήμερον τὴν Γερμανίαν. Δὲν ἔχομε πιά λαούς, ἀλλὰ πληθυσμοὺς κινήτους, ὄλο καὶ πιδ κινήτους, χωρὶς ρίζαν, χωρὶς ψυχὴν. Τὴν δημοκρατίαν ἀκολουθεῖ μιὰ περίοδος ἱμπεριαλισμοῦ μὲ μισθοφορικὰς σκληροὺς πολέμους· ὁ πληθυσμὸς παύει νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἐκδασὴν τοὺς ὄλωσθιόλους. Ξένοι καὶ βάρβαροι—ἄς θυμηθοῦμε ὅτι ὁ στρατὸς κατοχῆς στὴν Ρούρ ἀπετελεῖτο κατὰ τὰ 3/4 ἀπὸ μαύρους—ἀνακατεύονται ὄλο καὶ πιδ φανερὰ στὶς

ἑσωτερικὲς διαμάχες, χωρὶς νὰ παραξενευέται κανεὶς. Ἐνας τέτοιος πόλεμος μιὰ μέρα ἔχει λίγο διαφορετικὸ τέλος· ὁ δῆθεν βάρβαρος ζῶνει τὸ αὐτοκρατορικὸ στέμμα στὸ κεφάλι του· κανεὶς δὲ σκοτίζεται. Ἄν ὁ λαὸς ποὺ νίκησε εἶναι νέος, ἂν εἶναι δηλ. φορέας μιᾶς νέας ψυχῆς, ὁ παλιὸς πολιτισμὸς ἔχει πεθάνει· δὲ θὰ ξαναγαστηθῇ ποτέ, ἔστω κι' ἂν δώσει στὰ νέα πλήθη τῆ γλώσσα του, τὴν ἐπιστῆμην του, τὴ θρησκείαν του. Ἐκεῖνοι θὰ φουθήσουν μέσα τῆ δικῆ τους πνοῇ. Σημασίες δὲ μεταφέρονται.

Ποῦ βρισκόμαστε τώρα ἡμεῖς καὶ τί πρέπει νὰ κάνομε; Ὁ Sp. λέει πὼς εἴμαστε ἰσα-ἰσα πρὶν ἀπὸ τὴν περίοδον τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ. Λίγες εἶναι ἀκόμη οἱ δημιουργικὲς δουλειᾶς ποὺ μπορούμε νὰ καταπιαστοῦμε· ὁ καιρὸς τῶν μεγάλων ἀρχιτεχτονικῶν ρυθμῶν, μεταφυσικῶν συστημάτων καὶ μουσικῶν ἔργων ἔχει περάσει. Τὰ μαθηματικὰ ἔκλεισαν τὴ σταδιοδρομίαν τους, γιατί ἔφθασαν στὸ *plus ultra* τοῦ δρόμου των. Οἱ τεχνικὲς ἐπιστῆμες, οἱ μεγάλης πνοῆς ἐπιχειρήσεις, οἱ συνειδητὲς καὶ πραχτικὲς πολιτι-

κὲς καὶ πνευματικὲς ὀργανώσεις παρέχουν ἀκόμα ἕδαφος δράσεως. Ἀπὸ τίς ἐπιστῆμες, ἢ βιολογία καὶ ἢ ἐφαρμογὴ τῆς, καὶ ἢ ἱστορία μὲ ὄλον τὸν πλοῦτον τῆς μᾶς καλοῦν. Εἶναι λίγα; Αὐτὰ εἶναι, —μᾶς λέει ὁ Spengler· ὄλα τὰλλα ὀδηγοῦν σὲ ἀδιέξοδο. Γιὰ τὸν ἀνθρωπο βέβαια ποὺ εἶναι βυθισμένος στὸ καθημερινὸ χρέος του, οἱ ἰδέες τοῦ Spengler δὲν κάνουν διαφορὰ. Στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ καιροῦ τοῦ γεννήθηκε, μαυτὴ θὰ πεθάνει, δὲ θὰ τοῦ λείψει ὁ ἀέρας. Γιὰ τοὺς ἄλλους μὲ τὰ μεγαλόπνοα σχέδια καὶ ὄνειρα, ἂν ἀπογοητευθοῦν μερικοὶ, δὲ θὰ πειράζει καθόλου· ἂν μερικοὶ πεισώσουν καὶ βαλθοῦν νὰ μᾶς ἀποδείξουν πὼς ἔχει ἄδικο, μακάρι νὰ τὸ κατορθώσουν· ἂν τέλος μερικοὶ ἐπισκοπήσουν συνειδητότερα τὴν ἐποχὴν τους καὶ τίς δυνατότητές τους μέσα σαυτῆ, γι' αὐτοὺς θὰ εἶναι ὁ Spengler καλὸς ὀδηγὸς καὶ φίλος. Καὶ τέλος πάντων, ἐγὼ τὴ θεωρῶ ἀνέλεθα κάπως ν' ἀναπτύξω καὶ ὄχι νὰ βγάλω ἠθικὰ συμπεράσματα. Αὐτὰ ἔχουν κῦρος ἐφόσον τὰ βγάζει καθένας γιὰ τὸν ἑαυτὸ του.

ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΗ

ΣΜΥΡΝΙΩΤΙΚΑ

Ἡ Μπουρνοβαλία

- Ἄλλοι τὰ γλέντια λαχταροῦν κι' ἄλλοι τὰ πανηγύρια,
μὲ μεθησιοῦ ποτήρια.
Ἐγὼ, γιὰ γλέντι καὶ χορὸ καὶ γιὰ μεθήσι μου, ἔνα
ἔχω στὸ νοῦ μου, Ἐσένα!
- Ἄλλοι ρημάζουν στὴ δουλειὰ καὶ οβοῦν γιὰ τὸ χρυσάφι,
ποὺ θὰ χαροῦν οἱ τάφοι...
Δουλειὰ καὶ βιὸς κι' ἀνεύρετα χρυσάφια μαζωμένα
Ἐσύ σαι γιὰ τὰ μένα.
- Ἄλλοι τὴ δόξα ἐτάζανε γι' ἀτέλειωτο ὄνειρό τους
καὶ κλώθουν τὸν καπνὸ τους...
Ἐγὼ, γιὰ δόξα μου ἀφθαστη καὶ γιὰ ὄνειρα δεμένα,
λαγγεύω μόνο Ἐσένα.
- Ἄλλοι πονοῦν κι' ἄλλοι θρηνοῦν κι' ἀναστενάζουν ἄλλοι
γιὰ πίκρα ἀχνὴ ἢ μεγάλη.
Τὸ συννεφάκι, ποὺ περνᾷ στὴ συλλοή σου, ὠϊμένα,
μπόρα καημῶν γιὰ μένα.
- Κι' ὄλοι τὸ χάρο μάχονται καὶ τὴ ζωὴ ἀγαπᾶνε,
τρομάζοντας ποῦ πᾶνε...
Ἐγὼ, τὸ χάρο πολεμῶ, μὰ ὄχι ὁ φτωχὸς γιὰ μένα:
γιὰ νὰ μὴ χάσω Ἐσένα!

[Ἀπὸ τὸν κατ' αὐτὰς ἐκδιδόμενον τόμον «Τραγοῦδια τῆς Ἀνατολῆς».]

ΜΙΧ. Δ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ